

Njegovim ubojstvom takva su nastojanja prekinuta, a nakon proglašenja Šestosiječanjske diktature ukinut je svaki trag županijske odnosno oblasne samouprave.

Razdoblje dviju Jugoslavija te promjene u županijskom ustrojstvu stvaranjem neovisne Republike Hrvatske obrađuje Mladen Klemenčić u radu "Promjene upravno-teritorijalnog ustroja Hrvatske 1918-1992" (123-148). Razdoblje nakon uspostave samostalne Hrvatske autor obrađuje za razdoblje do 1992. godine, razmatrajući poglavito važnost Ustavnih odredbi i prijedlog županijskog ustroja (Nacrt prijedloga..., 1992.).

Zaključni prilog pripada Veljku Rogiću ("Bitnost problematike regionalizacije i njezin odnos prema županijskoj organizaciji", 149-154), a u kojem se upozorava na mogućnost promjene tradicionalnih veza i odnosa između pojedinih regija.

U prilogu se donosi popis svih poznatih župana varaždinskih (157-160). Knjiga je opremljena brojnim zemljovidima i bogatom ilustrativnom građom.

Zbornik stručnih radova o povijesnom razvoju županija na hrvatskom prostoru zasigurno je vrijedan prinos poznavanju i vrednovanju značaja ustanove županija za hrvatsku državotvornu svijest. Zbir od devet priloga tvori kronološki cjelovito djelo te ga s pravom možemo ubrojiti u niz prijeko potrebnih pripremnih i temeljnih studija o pojedinim važnim čimbenicima i sastavnicama hrvatske prošlosti.

Lovorka Čoralić

Maren Freidenberg, Evrei na Balkanah (na ishode srednevekovlja)

Moskva - Jeruzalem 1996, 240 str.

Maren Freidenberg (Moskva, 1924), nekadašnji profesor Univerziteta u Kalinjinu (nekad i danas Tver, Rusija), danas suradnik Diaspora Research Instituta u Tel Avivu, posljednjih je desetljeća jedan je od najboljih poznavatelja hrvatske i južnoslavenske srednjovjekovne povijesti u inozemstvu. Otkako je krajem osamdesetih odselio s obitelji u Izrael, nužno mu se donekle izmijenio i uži znanstveni interes: počeo se baviti poviješću Židova na prostoru koji je dotad istraživao. Plod intenzivnog rada je stoga i knjiga "Evrei na Balkanah". Sam naslov - "Jevreji Balkana" ipak je preuzak s obzirom na sadržaj knjige, jer se u njoj govori i o Istri i Sloveniji. Ako prihvaćamo opći stav da Balkan završava na Kupi i Savi, onda se ni sjeverni dijelovi Hrvatske, pa ni Vojvodina, ne bi mogli smatrati Balkanom. Čini se da bi termin "južnoslavenski prostor" u ovom slučaju bio prikladniji.

No, ova terminološka diskusija nije od važnosti pri ocjeni knjige. Naime, radi se o važnom doprinosu povijesti Židova, kako na širem prostoru, tako i u Hrvatskoj. Velik je broj rasprava napisan o pojedinačnim problemima - o kraćim razdobljima ili užim sredinama, ali se rijetko koji istraživač, praktično nitko, nije odvažio objediniti rezultate sa šireg prostora i dužeg razdoblja i prezentirati ih u jednoj knjizi. Pogotovo to važi za područje tako divergentno kao što je južnoslavenski prostor - činjenica jest da su mnoge situacije na tom prostoru u kojima su se Židovi našli slične, ali ima i vrlo mnogo različitosti.

Autor se bavi "krajem srednjovjekovlja", dakle razdobljem koje u Hrvatskoj počinje s prvim spominjanjima Židova na istočnojadranskoj obali (u 14. st. u Zadru, Splitu i Dubrovniku) i u unutrašnjosti (na zagrebačkom Gradecu), pa sve do kraja 18. stoljeća, kada počinje naseljavanje Židova iz drugih austrijskih zemalja ponajviše u sjevernu Hrvatsku, ali i u Bosnu.

Knjiga počinje opisom prvih značajnijih skupina Židova koje se u 13. stoljeću pojavljuju u slovenskim zemljama (Kranjskoj, Koruškoj i Štajerskoj), a pretežno se bave posudbom novca, poslom koji je tada kršćanima bio zabranjen. Poslovi su im cvjetali od 1320. do oko 1370, a od 1496. do 1515. Habsburgovci su ih protjerali iz tih krajeva. Na istočnojadransku se obalu veće skupine Židova doseljavaju u prvoj četvrtini 16. stoljeća, pošto su 1492. i kasnijih godina prognani iz Španjolske i Portugala. U Splitu i Dubrovniku postoje židovske općine, u drugim gradovima Židovi borave tek povremeno. Posebno je značajna aktivnost dubrovačkih Židova u transbalkanskoj trgovini, a splitski se Židovi u nju uključuju pošto je 1572. godine po zamisli i zalaganju Židova Danijela Rodrigeza otvorena splitska skela.

Židovi su u 16. stoljeću naselili i unutrašnjost poluotoka, ponajprije Sarajevo, Beograd i Bitolu (Monastir). Te su zajednice cvale sve do kraja 17. stoljeća, kada im

je naštetio, odnosno gotovo ih uništio Veliki rat za oslobođenje, a polagani oporavak uslijedio je tijekom 18. stoljeća. Jedno od posljednjih poglavlja posvećeno je zagrebačkim Židovima u 14. i 15. stoljeću, potom i Židovima u sjevernoj Hrvatskoj i Vojvodini gdje se od početka 18. stoljeća pojavljuju povremeno, kao opskrbljivači austrijske vojske, gostioničari ili trgovci na malo (pokućari, "hausierer"). Konačno, Frejdenberg piše o bugarsko-makedonskom židovstvu o kojem i nema mnogo podataka. Židovi na tom prostoru bili su pod utjecajem Soluna, "metropole" sredozemnog židovstva, u kojem je postojalo nekoliko desetaka židovskih općina.

Dakle, znatan dio knjige posvećen je Židovima u hrvatskim zemljama - "na jadranskoj obali - u Istri, Zadru, Šibeniku i Splitu" (54-87), u Dubrovniku (88-120) te u "Hrvatskoj" (tj. u sjevernoj Hrvatskoj, 188-201). Iako postoje knjige i prilozi u kojima se ove teme razmatraju mnogo detaljnije, raznovrsnost podataka i način njihove prezentacije čine ovu knjigu dobrim štivom kako za širu publiku, tako i za stručnjake.

Poglavlja u knjizi odijeljena su po gradovima i zemljama. Doduše, Frejdenberg je pri tome uglavnom slijedio mnoge prethodnike, ali bi znalac njegova formata morao ujediniti neka poglavlja i u njima iznijeti samo ono što je bitno i karakteristično - primjerice, ako je logično da se izlaganje o srpskim, bosanskim i hrvatskim Židovima rasporedi po zasebnim poglavljima, nema pretjeranih razloga da se povijest splitskih Židova razmatra u jednom, istarskih u drugom, šibenskih i zadarskih u trećem, a dubrovačkih Židova u četvrtom poglavlju.

Za hrvatsku i židovsku historiografiju vjerojatno je najveća manjkavost ove knjige da se pojavila na ruskom jeziku (činjenica je da ruski, bez obzira na neospornu važnost, čita vrlo ograničen broj ljudi). Svakako bi bilo dobro da se ona prevede na engleski jezik, jer bi time ispunila značajnu prazninu koja postoji u historiografiji, ili bi, što je isto tako značajno, nadomjestila neke sada često upotrebljavane tekstove. Za hrvatsku kulturu bilo bi potrebno da se izdvoje dijelovi koji se odnose na povijest Židova u hrvatskim zemljama te da se objave zasebno. Tada bi ovaj napor jednog izuzetnog istraživača imao i svoj puni historiografski i kulturni odjek.

Ivo Goldstein

Zbornik radova posvećenih sedamdesetogodišnjici života Danice Božić-Bužančić

Grada i prilozi za povijest Dalmacije 12, Split 1996, str. 948

Božić-Bužančić zbornik objavljen je kao 12. svezak edicije Grada i prilozi za povijest Dalmacije i posvećen sedamdesetogodišnjici života Danice Božić-Bužančić, dugogodišnje djelatnice Povijesnog arhiva u Splitu, istaknutog arhivističkog stručnjaka i povjesničarke. Uvodni tekst zbornika (str. 7-9) s osvrtom na doprinos Danice Božić-Bužančić hrvatskoj arhivistici i povijesnoj znanosti napisala je Nataša Bajić-Žarko, a tekst "Le impressioni su Danica Bozic-Buzancic" (Dojmovi o Danici Božić-Bužančić) (str. 25-29) Gabriele Cavezzi, dok je bibliografiju slavljenice (str. 13-22) izradio Arsen Duplančić. Zbornik obuhvaća preko 50 priloga različite tematike, te se naš prikaz morao ograničiti na navođenje najosnovnijih informacija.

Najveći broj radova povezan je s gospodarskom problematikom. Naglašavajući potrebu okretanja notarskim spisima kao prvorazrednim izvorima za istraživanje kreditne trgovine i na temelju analize istih Tomislav Raukar u radu "Splitska kreditna trgovina XIV. stoljeća" (str. 65-91) govori o napredovanju splitske kreditne trgovine u anžuviskom razdoblju, te ističe uključenost Splita u balkansko-jadranski smjer gospodarskih i društvenih veza. Rad Marinka Petrića "Obrti, usluge i službe na Hvaru u 15. stoljeću" (str. 213-280) upoznaje nas s tada na Hvaru prisutnim pripadnicima različitih zanimanja, te značenjem obrta, usluga i javnih službi za razvoj gospodarskih i društvenih odnosa u hvarskoj komuni. U svom prilogu "Židovski bankari u srednjovjekovnoj Dalmaciji" (str. 93-108) Maren Freidenburg piše o gospodarskoj djelatnosti i položaju Židova u dalmatinskim srednjovjekovnim gradovima, te o njihovom doprinosu pri razvoju istih. Promjenama u bankarstvu nakon otkrića Amerike, posebno mletačkim bankarstvom i monetarnom politikom Venecije, te razvojem trgovine i bankarstva u Dalmaciji bavi se Ivan Pederin u prilogu "Europsko državno bankarstvo u XVII. i XVIII. stoljeću i bankarske prilike u Dalmaciji" (str. 327-360). Ljerka Šimunković objavila je u svom prilogu "Mletački proglas o splitskom lazaretu" (str. 567-576) proglas

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

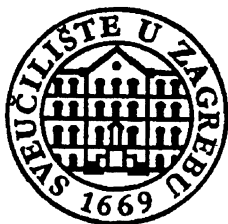
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY

INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

29

ZAGREB

1996.

Izdavač: **ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU**

REDAKCIJA:

Branka BOBAN, Neven BUDAK, Mirjana GROSS, Franko MIROŠEVIĆ,
Štefica POPOVIĆ, Nikša STANČIĆ, Božena VRANJEŠ-ŠOLJAN

UREDNIČKI KOLEGIJ:

Ivo GOLDSTEIN, Dragutin PAVLIČEVIĆ, Mario STRECHA

IZVRŠNI UREDNIK:

Mario STRECHA

Adresa uredništva: Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet
Zagreb, Ivana Lučića 3

tel.: 385 (0)1 6120 150 fax: 385 (0)1 6156 879
385 (0)1 6170 685

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis "Radovi" oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije Republike Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.

ZA IZDAVAČA:
Stipe BOTICA

DESIGN NASLOVNICE:
Iva MAKVIĆ

**PRIJEVOD SAŽETAKA NA
ENGLISKI JEZIK:**
Nikolina JOVANOVIĆ

PRIPREMA ZA TISAK:
Hrvoje STANČIĆ

TISAK:
KRATIS
Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u veljači 1997. godine